

פֶּתַח דְּבַר

לקראת שבת פרשת במדבר, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון צ), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בהרלוי"צ זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

נדפס באדיבות
The Print House
538 Johnson ave.
Brooklyn, NY 11237
(718) 628-6700

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות
845 Eastern Parkway
Brooklyn, NY 11213
(718) 732-9018

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

הביאור בזה שבני אהרן "נעשו" תולדות של משה באותה מדה כפי שהיו תולדות אהרן, בהקדם ביאור כמה דיוקים בדברי רש"י על כך.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כג עמ' 8 ואילך)

יינה של תורה

הביאור בדברי השל"ה שספירת בני"ה היתה בכדי שיהיו "דבר שבמנין" ש"אינו בטל", דלכאורה, לבני"ה ישנה חשיבות מצ"ע ומדוע צריכים מנין להודיע את חשיבותם.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ב עמ' 293 ואילך)

חידושי סוגיות

מביא פלוגתת רש"י והרמב"ם בדברי הגמרא בנוגע להקנס שקנסו את משמרת בילגה (משום "אוי לרשע ואוי לשכיננו"); מבאר יסוד פלוגתתם בהקדם ביאור גדר השפעת השכינות כפי שזהו בדין בר מצרא; מבאר שיטות רש"י והרמב"ם בדין בר מצרא, ומעמיד שפליגי כאן לשיטתייהו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יט עמ' 55 ואילך)

פנינים

פנינים יקרים ומאירים בפרד"ס התורה לכמה נקודות בהפרשה.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש)

הוספה – דרכי החסידות

פתגמים, סיפורים וביאורים בענין מעלת התוועדות חסידים ופעולתה.

(פתגמים מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

"נעשו תולדות שלו, שלמדן מה שלמד מפי הגבורה"

הביאור בזה שבני אהרן "נעשו" תולדות של משה באותה מדה כפי שהיו תולדות אהרן, בהקדם ביאור כמה דיוקים בדברי רש"י על כך

א. על הפסוק (פרשתנו ג, א) "ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני", מפרש רש"י "ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה, מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו".

[וכפי שמסבירים המפרשים (גו"א, שפ"ח ומשכיל לדוד כאן) שהגם שמשה למד עם כל בני"י, מ"מ, מכיוון שלמד לפני כן עם בני אהרן לכדם למרות שלא היה מחויב בזה, קיבל ע"כ שכר מיוחד ד"כאילו ילדו"].

לאחר מכן ממשיך רש"י בפירושו "ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו, שלמדן מה שלמד מפי הגבורה".

וכבר עמדו המפרשים ע"כ, שצריך להבין מה בא רש"י להוסיף בביאור זה ד"נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה", על מה שכתב לפניו - "שלמדן תורה... מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

ב. והנה, המפרשים (רא"ם, ס' הזיכרון, גו"א ועוד) למדו בזה, דלרש"י היה קשה כיצד בא הכתוב ד"ביום דיבר ה' את משה" בהמשך לנאמר לפניו "ואלה תולדות אהרן ומשה"? לכן מפרש רש"י, שענין זה, דבני אהרן נקראו תולדות משה, התחיל "ביום דבר ה' את משה".

ומה שאומר הפסוק "ביום דבר ה' את משה", הגם שמשה למד עמהם גם לאח"ז, מיישבים

המפרשים בשני אופנים: (א) שכוונת הכתוב היא "מיום דבר". (ב) שבדיוק זה באה התורה ללמדנו ש"אפילו לא למדו רק דבר אחד נעשו אליו תולדות".

אך קשה לומר שזוהי כוונת רש"י. דהרי משה למד תורה עם בני"ג גם קודם מ"ת, וכפי שרש"י (בשלה טו, כה) מפרש ש"במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם", ואף במצרים נצטוו בכוכ"כ דינים (כמסופר בפר' בא), [ומסתבר לומר, שגם קודם מ"ת היה סדר הלימוד בייחוד עם בני אהרן]. וא"כ, מדוע נקראו בני אהרן תולדות משה רק "ביום דבר ה' את משה בהר סיני" ולא קודם לכן?

ג. ויובן זה בהקדים כמה דיוקים בלשון רש"י:

(א) מלשון רש"י בדיבור הראשון "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" מובן, שאין זה שהם נעשו תולדותיו של משה, אלא זהו רק ענין של שכר - "כאילו ילדו". משא"כ בדיבור השני אומר רש"י: "נעשו אלו התולדות שלו". (ובפרט, שבזה מוסיף רש"י על לשון הש"ס (סנהדרין יט, ב) "לפיכך נקראו על שמו", דרש"י מדייק דלא רק "נקראו" אלא גם "נעשו התולדות שלו").

(ב) מדוע מאריך רש"י בלשונו "שלמדן" מה שלמד מפי הגבורה, הגם שהיה יכול לכתוב בקיצור "שלמדן תורה"?

[ואפילו את"ל שזהו בהתאם ללשון הכתוב "ביום דבר ה' את משה", דלכן מדגיש רש"י שמשה למד עמם מה שאמר לו הקב"ה, עדיין אין זה צריך זה ביאור, דמדוע רש"י משנה מלשון (ותוכן) הפסוק ואומר (א) "מה שלמד" (ולא "מה ששמע"), (ב) "מפי הגבורה" (ולא "מפי ה'" וכיו"ב)?]

ד. הביאור בזה:

רש"י לא יכל להסתפק בפירושו "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", מכיוון שבפסוק כתיב "אלה תולדות אהרן ומשה":

אילו בפסוק היה כתוב רק "תולדות משה" היינו יכולים לומר שזה שהפסוק משתמש בשם "תולדות" הוא רק בשם המושאל, שע"ז ש"למדן תורה", "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". אבל מכיוון שהפסוק כאן מזכיר בחדא מחתא "תולדות אהרן ומשה", משמע, שבני אהרן היו "תולדות" של משה, בדיוק כפי שהיו תולדות של אהרן, וזה תמוה - כיצד אפשר להשוות את זה שהיו תולדות אהרן - מצד שמציאותם היא תולדה של אהרן - לזה שהם היו תולדות של משה משום שלמדו תורה עמו, שעם כל העילוי שבזה, לא הי בזה, לכאורה, חידוש בעצם מציאותם? לכן לומד רש"י, שענין זה מבואר במה שהפסוק מוסיף "ביום דבר ה' את משה", וכדלקמן.

ה. בתור הקדמה למ"ת, אמר הקב"ה למשה למסור לבנ"י: "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים. . . ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (יתרו יט, ה-ו).

והיינו, דמתן תורה פעל שינוי עיקרי בעצם המציאות של בני". דלפני מתן תורה היו ישראל כ"כל העמים", וע"י מ"ת נעשו "סגולה מכל העמים" - "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

ולכן מ"ת היה באופן שהקב"ה התראה לבני עם גבורה - "קולות . . לפידים . . קול השופר" שזה פעל שינוי בעצם המציאות של בני" (סגולה מכל העמים). ושמיעת הדברות היתה "מפי הגבורה".

ומכיון ש"והייתם לי סגולה" קשור עם מ"ת, מובן שכח זה - לפעול שינוי המציאות בבני" - ניתן בתורה.

וזהו גם מה שמדייק רש"י - "שלמדן מה שלמד מפי הגבורה": דמכיון שהתורה שלמדן היתה "מה שלמד מפי הגבורה" - מה שמשעה בעצמו שמע ולמד מפי הקב"ה - היה בזה בגלוי כח ה"גבורה" דמ"ת (שבכוחו לשנות המציאות דבני"), ולכן "נעשו אלו התולדות שלו", מכיון שלימודו פעל בהם שינוי ו"הולדה" רוחנית.

ולכן כתיב בזה "ביום דבר ה'" דווקא, דכשם שהולדה גשמית היא רק פעם אחת, ולאחר מכן רק גודל מקטנות לגדלות, כך גם בהולדה רוחנית, דדוקא הלימוד הראשון שלמד משה עם בני אהרן "מה שלמד מפי הגבורה" (- "ביום דבר ה'") הוא היה ההולדה.

ו. אך עדיין אינו מובן, דהרי לכאורה נפעל ענין זה אצלם כבר בשעת מ"ת, בשעה ששמעו (יחד עם כל ישראל) את הדברות מהקב"ה.

ולכן מדייק רש"י בלשונו "שלמדן מה שלמד מפי הגבורה", דבכדי שתהיה הולדה רוחנית (ע"י התורה) אין די רק ב"שמיעת" הדברות מהקב"ה - אלא מוכרח שהשומע ילמד ויקלוט את הדברים. וזה נעשה ע"י שמשעה למד עמהם את עשרת הדברות.

והנה, אף שלמד משה עם כל בני", נקראו בני אהרן דווקא תולדותיו של משה. והטעם בזה, דמה שלמד משה עם כל בני" היה מצד החיוב, וממילא, ה"הולדה" שנפעלה בהם, לא התייחסה אליו אלא לתורה, שבה יש כח ה"גבורה". ודווקא אצל בני אהרן, שהלימוד עמהם ע"י משה לא היה מצד החיוב, אלא מצד עצמו ו"לפנים משורת הדין", התייחס הלימוד וה"הולדה" למשה עצמו.

יינה של תורה

מנין בנ"י – בכדי שיוכלו לפעול בעולם

הביאור בדברי השל"ה שספירת בנ"י היתה בכדי שיהיו "דבר שבמנין" ש"אינו בטל",
דלכאורה, לבנ"י ישנה חשיבות מצ"ע ומדוע צריכים מנין להודיע את חשיבותם

א. פרשת במדבר עוסקת בציווי הקב"ה למשה רבינו למנות את בני ישראל "מבן עשרים שנה ומעלה". השל"ה הקדוש מבאר את הצורך במנין זה בכך שעל-ידי מנייתם, נכנסו בני ישראל בהגדר של "דבר שבמנין", ש"אינו בטל". עם ישראל נמצא בין אומות העולם כ"כבשה בין שבעים זאבים", ועלול ח"ו להתבטל בפניהם. משום כך, ציוה הקב"ה למנות את בני ישראל ובכך לעשותם 'דבר שבמנין' - שאינו בטל.

הסיבה לכך שדבר שבמנין אינו בטל היא, כי המנין מוכיח את חשיבותו של הדבר הנמנה, ובשל חשיבותו אינו מתבטל. נמצא, שהמנין אינו מהווה סיבה הגורמת חשיבות להדבר הנמנה, כי אם סימן המורה על חשיבותו.

ואם כן, שוב אינו מובן הצורך בפקידת בני ישראל. שהרי בנ"י אינם זקוקים למנין בכדי להורות על חשיבותם, דהרי יש לבני ישראל חשיבות עצמית, ואין כל צורך במנייתם בפועל שתוכיח את חשיבותם.

ב. והנה, מטרת עבודתם של בני ישראל בקיום התורה והמצוות היא לזכך את העולם, ובכך להביא לידי גילוי מוחשי במציאות הגשמית את ההארה האלוקית הטמונה בה. שע"י קיום המצוות בעולם הזה הגשמי, הופך יהודי את מציאות העולם לכלי ראוי להשכנת האלקות.
ולכן נצטוו למנות את בני ישראל, ולא די בחשיבותם העצמית. כי אילו היתה חשיבותם נשאת

ברמה הרוחנית ולא מתבטאת גם בגשמיות, לא היה בכוחם של בני ישראל להשפיע ולפעול בעולם. חשיבותם הרוחנית מספיקה בכדי למנוע את התבטלותם בפני האומות, אבל אין בכוחה לפעול במציאות העולם הגשמי. מניין עם ישראל בפועל, מבטא את חשיבותם בדבר הניכר בעולם הגשמי, ונותן בכוחם לגלות אלקות במציאות העולם.

ג. ובזה יובן גם מדוע נמנו רק אלו שמגיל עשרים ומעלה. עד עשרים שנה יש ליהודי להתמסר בעיקר ללימוד תורה, כמפורט במשנה במסכת אבות (פרק ה משנה כב). העיון בדברי תורה דורש מהאדם התבודדות ופרישה מהגשמיות, ולא תיקון וזיקון העולם. בלימוד תורה עובד האדם ומתקן את עצמו, אך אינו פועל להחדרת האלקות במציאות העולם. כיבוש העולם והפיכתו למציאות החדורה באור הקדושה, נעשים על ידי קיום מצוות במציאות הגשמית.

ולכן לא היה צורך למנות את אלו שעדיין לא הגיעו לגיל עשרים, משום שעבודתם העיקרית אינה פעולתם בעולם, אלא התקרבותם שלהם לאלקות והתעלותם במדרגות רוחניות. לעבודה זו די בחשיבותם העצמית ואין צורך למנותם בפועל. משא"כ אלו שמגיל עשרים ומעלה, שתפקידם 'לכבוש' את העולם ולהחדיר במציאות הגשמית את האור האלקי. שבכדי לפעול זאת יש להביא לידי ביטוי גשמי ומוחשי בעולם את חשיבותם, כמבואר לעיל.

ד. כשם שמטרת העבודה בעולם היא להחדיר בגשמיות העולם את האלקות, כך בנפש האדם, נדרש מיהודי לחבר את כוחות נפשו הגלויים עם מהותו הפנימית - עצם הנשמה, שגם עבודה זו מתבטאת במנין בני ישראל, כדלקמן.

מהותו של מנין הוא השוואה בין הפרטים הנמנים – יהודי האוחז בדרגה נעלית ביותר אינו יותר מאחד, ואף היהודי הפשוט ביותר אינו פחות מאחד. ספירת בני ישראל בשווה, ללא הבט על חילוקי הדרגות בין יהודי למשנהו, מבטאת ומגלה את עצם נשמתו של יהודי. בנוגע לכוחות הנפש הגלויים, ישנם שינויים והבדלים בין יהודי למשנהו, אבל בפנימיות ועצמיות נשמותיהם אין כל חילוק בין יהודי לרעהו.

ה. כאשר עבודתו של יהודי נובעת מהרגשתו והבנתו, ומקורה בכוחות נפשו הגלויים (השכל והמידות שלו), ישותו העצמית היא מציאות נפרדת כביכול מאלקות, משום שחסרה בו ההתבטלות לאלקות. גם האופן בו הוא מקיים את המצוות אינו בשלימות, שכיון שמקיימן כדבר הנוסף על מציאותו האישית – הוא מקיים תורה ומצוות מכוח התחייבות שכלית או רגשית.

אך כאשר מתעוררת ומתגלה עצם נשמתו של יהודי, חודר הביטול לאלקות את כל כוחות נשמתו, עד שכל עצמותו נעשית מאוחדת עם אלקות. לימוד התורה וקיום המצוות אינו נובע אצלו מהרגשת ישותו העצמית, כי אם מצד הביטול המוחלט לרצון ה'. אז גם קיום מצוות ה' ולימוד תורתו אינם כדבר נוסף על מציאות האדם, אלא מהווים ביטוי למהותו הפנימית הבטלה לאלקות. במצב זה, בו מאירה עצמיות הנשמה, 'נקלטת' האלקות אף בכוחות הנפש הגלויים, הנמוכים יותר.

חידושי סוגיות

גדר השפעת השכינות לשיטת רש"י והרמב"ם

מביא פלוגתת רש"י והרמב"ם בדברי הגמרא בנוגע להקנס שקנסו את משמרת בילגה; מבאר יסוד פלוגתתם בהקדם ביאור גדר השפעת השכינות כפי שזהו בדין בר מצרא; מבאר שיטות רש"י והרמב"ם בדין בר מצרא, ומעמיד שפליגי כאן לשיטתייהו

"משפחות בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה" (במדבר ג, כט)

מביא דברי הגמרא

בנוגע להקנס דמשמרת בילגה

א. אודות סמיכות "דגל מחנה ראובן" (שחנו "תימנה"¹) לבני קהת (שחנו "על ירך המשכן תימנה"²) אמרו חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכיניו". וכמ"ש רש"י (עה"פ "משפחות בני קהת יחנו גו' תימנה): "וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה, אוי לרשע ואוי לשכנו, לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתיים וחמישים איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם". והנה, בענין זה ד"אוי לרשע ואוי לשכיניו" מצינו כמה גדרים, ובהקדים:

בסיום מסכת סוכה איתא במשנה שקנסו את משמרת בילגה ש"בילגה לעולם חולקת בדרום" [היינו, דהגם שמצד הדין "הנכנסין חולקין בצפון"³ (המשמרה שמתחילה את עבודתה נוטלת חלק בקדשים בצפון, דצפון עיקר)⁴ קנסו את משמרת בילגה שלעולם

(3) כדי שיראו שהן נכנסין והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין.

(4) ראה רש"י במשנה סוכה שם ד"ה הנכנסים ש"הצפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים". ובפיה"מ שם: "כי השחיטה בצפון כו".

ולכאורה הול"ל הטעם (עכ"פ - כעוד טעם) דלחה"פ שולחנו בצפון. וי"ל דחלוקה זו ה"ה גם בקרבנות המזבח*

(* ומה שהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד ה"ב) הביא רק דחלוקת לחה"פ (להנכנסין) היא בצפון (ולא בנוגע חלוקת

(1) פרשתנו ב, י.

(2) שם ג, כט.

ובגמרא מביאים ע"כ ב' טעמים: א) משום "מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה כו" (וכפי שהגמ' מאריכה בהסיפור), ב) מכיון ש"משמרתו שוהה לבוא".

ולאח"ז שואלת הגמרא: "בשלמא למ"ד משמרתו שוהה לבוא היינו דקנסינן לכולה משמרה, אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה? אמר אביי אין, כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה. ומשום אבוה ואימיה קנסוה לכולה משמרה? אמר אביי או לרשע או לשכינו טוב לצדיק טוב לשכינו שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו".

שלא לאחרה למוצ"ש כבשבת שבויהכ"פ (כבהמשך המשנה שם), משא"כ בפרש"י פסחים שם מפורש "וחולקין הלחם מיד" – שנכללת באותה השעה דבזיבין. ועורות התמידין והמוספין – הרי לא הקריבו תמיד של בין הערביים עד לאחר חלוקת לחה"פ וכן המוספין לדעת ר"ע (פסחים שם) בזיבין קודמין למוספין.

ועוד ועיקר גם דעת ר"י וכ"פ הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד ה"ב) דמוספין קודמין לבזיבין – העורות אין ראויים להשתמש בהם בשבת (ראה פרש"י ד"ה בתרתי שבת קטז, סע"ב. תור"ה טומנין שם מט. סע"א) ובפרט – שהחלוקה הצריכה חתיכת העור (וכן – כיון דגם מליחתם הייתה בעזרה (מדות פ"ה מ"ג) מסתבר שהייתה סמוכה לחלוקתם). היתה צ"ל חלוקתם וגם עור דהתמיד דהבוקר במוצ"ש*** (ע"ד חלוקת לחה"פ בשבת שחל ביו"כ דמתחלקות לערב – משנה מנחות שם) –

אפשר לדחוק ולומר דחלוקתם לא היתה דוקא במקום חלוקת לחה"פ. וראה לקמן הערה 33.

*** בערוך לנר סוכה (נו, ב) דמקשה על פרש"י וממשיך "וא"ל דהפי' הוא שיחלקו במו"ש דא"כ מאי פריך לקמן ואלו במוספין חולקין לא קתני דלמא לכך לא קתני דלא איירי רק מה שחלקו בשבת כשהיו נכנסין שנים ממשמר זה ושנים ממשמר זה – אבל תירוצו פרש"י מובן, שהרי החלוקה שבמשנה כוללת גם חלוקת שבת דיוהכ"פ, ואז כל החלוקה היא במוצ"ש ולא כשהיו נכנסין כו', (גם: תירוצו דלא איירי רק כו' – צריך תירוצו למה לא איירי כו'). ואולי מביאו רק לסייע לפירושו.

תחלוק בדרום (כה"י וצאי"ן") ו"טבעתה קבועה וחלונה סתומה"5.

(סוכה נה, ב (במשנה **)) והמזבח ה"ה לדעת הרוב (רובו בדרום והעזרה (ראה זכחים נט, א)).
5) הביאור בזה – ראה לקמן בפנים סעיף ב.

שאר קדשים כו') – כי "הרמב"ם כו' אינם אלא מעתיקי הגמ' כו" (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ב). ובמשנה מפורש רק בנוגע לחלוקת לחה"פ.

** כן מוכרח לומר בנוגע לחלוקת שתי הלחם בחגה"ש (במשנה שם), שחלוקתם היא בצפון – שהרי מכיון שחלוקתם היא ביהוד עם חלוקת לחם הפנים*.

– כלשון המשנה שהי' אומר בחדא מחתא "הילך מצה הילך חמץ** וכפי' ששולל שלא נאמר שמחליף, שהשליה אינה מודגשת כשאומר בהפסק זמן בין זל"ו. ובפרט להגירסא (ראה שינויי נוסחאות במשנה שם) "הילך מצה הילך חמץ" הילך מצה הילך חמץ" (ב' פעמים). דפירושו הפשוט בזה הוא, ד"הילך מצה (הילך חמץ)" לכהן השני הוא לאחרי ("הילך מצה) הילך חמץ" לכהן הראשון –

הרי מובן, שב' החלוקות היו במקום אחד.

והנה בנוגע לחלוקת עורות התמידין ומוספין (בברש"י ד"ה באימורי (במשנה שם) ד"ה ובמוספין (שם נו, ב)), שבפסחות אין החלוקה ביהוד עם חלוקת לחה"פ

– כי חלוקת לחה"פ היא תיכף לאחר הקטרת הבזיכים כפרש"י פסחים (נה, א ד"ה בזיבים) (במשנה מנחות (צט, ב) "הקטירו הבזיבין והחלות מתחלקות כו" – אבל שם אפשר לפרש דכוונתו רק לבאר דבזיבין מתירין החלוקה (או דשולל

*) ואין להקשות מפרש"י פסחים (הובא לקמן בפנים ההערה) דחלוקת לחם הפנים נעשית בהשעה דבזיבין ואח"כ מקריבין (המוספין וה) תמיד כו', וא"כ אין זמן לחלק עוד דברים עם לחה"פ – שהרי אין בפרש"י שאא"פ לחלקו בפחות משנה – ובלאה"כ מסתבר לומר של' רש"י וחולקין הלחם מיד כולל גם אכילתו שהרי תכלית החלוקה היא האכילה. ולהעיר דכשארין אובלים אותם מיד מתחלקות לערב (משנה מנחות הובא לקמן בפנים ההערה).

ולהעיר, דלכאורה צ"ע האם ברהמ"ז (שהיא מה"ת) אחרי אכילת לחה"פ היא הפסק או היסח הדעת בעבודת המקדש – אבל אינו דכש"כ היא מברכה ועשה"ד וכו' (תמיד פר"ה).

** וראה ערוך לנר (לסוכה נו, א ד"ה והילך חמץ) שקו"ט בזה. וצע"ק בלשון המאירי כאן.

ו"חלונה סתומה" מפרש רש"י "חלונות היו בבית החליפות בעובי כותלי התאים ששם גונזים את סכיניהם¹¹ כו' וסתמו חלונה של בילגה". והיינו, שהן הטבעת והן החלון היו לתועלת השחיטה וכליה.

אבל הרמב"ם בפיה"מ מפרש: "טבעתה קבועה וחלונה סתומה" - "טבעת לכל משמר היו תולין בהם הבהמות ומפשיטין אותם, והיו כולם קבועות בכתלים וכשהיתה נכנסה משמרה היתה תולה אותה טבעת לרמוז שהעבודה שלה. וכמו"כ היו שם עשרים וארבע חלונות ושם בגדי כהונה חלון לכל משמרה וכו'". והיינו, שהטבעת היתה לצורך הפשט הקרבן והחלונות היו של בגדי כהונה.

והחילוק בין ב' הפירושים: לפרש"י, הקנס דבילגה היה בענינים השייכים גם לנשים, דהרי לפירושו היה הקנס בענינים השייכים לשחיטה, ושחיטה "כשירה בזרים ובנשים" ואפילו לכתחילה שוחטין (בסכין ארוך)¹², ורק "מקבלה ואילך מצות כהונה"¹³.

אבל לפירושו הרמב"ם היה הקנס בענינים שאין בהם כלל שייכות לנשים - דאין להם שייכות להפשט הקרבנות¹⁴ על טבעות

[ומכך שהשק"ט בגמרא הוא בהטעם הראשון ("מעשה במרים בת בילגה כו'"), משמע שזהו עיקר הטעם⁶ בכך שקנסו משמרה זו]⁷.

והנה, ברש"י כתב: "מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו וממילא טוב לצדיק טוב לשכנו דמדה טובה מרובה". ומכך שעל הענין ד"טוב לצדיק טוב לשכנו" הוצרך רש"י לבוא להטעם ד"מדה טובה מרובה", מוכח שאינו גורס בהגמרא הראיה מהכתוב "אמרו וגו'" (ובכמה דפוסי הש"ס באמת אינו⁸). וצריך להבין הטעם לכך, ומהו באמת החילוק באם הראיה היא מהפסוק או מצד הכלל ד"מדה טובה מרובה".

מקדים הפלוגתא דרש"י והרמב"ם בפירוש דברי הגמרא

ב. ויובן זה בהקדים ביאור הענין ד"טבעתה קבועה וחלונה סתומה", שמצינו בזה ב' פירושים:

רש"י מפרש⁹ ש"טבעתה קבועה" פירושו, הטבעות שהיו "בעזרה במקום בית המטבחיים וכו' והיו נתונות באבני רצפה והטבעת פתוחה מצד אחד והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה לתוך הרצפה וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת כדי שתשתמש בשל אחרים"¹⁰.

11) וכן פירש בירושלמי כאן בסוף המסכת. פ"י ב' במאירי כאן. ובר"ח הובא זה, וגם חלונות שהיו נותנים שם בגדיהם (כרמב"ם דלקמן בפנים).

12) זבחים לא, סע"ב ואילך, רמב"ם ריש הל' פסוה"מ.

13) שם לב, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. הל' פסוה"מ פ"א הכ"ב.

14) אף שכשירה בזרים - יומא כו, ב ואילך רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. ובתוס' קדושין עו, ב ד"ה אין: "אפילו בעבודת הכשירות בזרים כגון שחיטה או הפשט אע"ג דשחיטה כשירה בנשים ובעבדים כו'" (וראה תוד"ה חד כתובות כד, סע"ב). ולהעיר מרד"ק ב כט, לד עה"פ רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט כו' ויחזוקם אחיהם

6) וע"ד הכלל בפסק הלכה - ראה יד מלאכי כללי הש"ס תט - תי. אבל ראה בפ"י ר"ח כאן "ומסקנא דשמעתין מפני ששהתה כו'".

7) וטעם זה דוקא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות.

8) כהובא בדק"ס.

9) במשנה שם נו, סע"א ד"ה וטבעתה ד"ה חלונה.

10) וכן הובא במאירי כאן. ועד"ז פ"י בר"ח כאן שהיו לתועלת השחיטה.

אמנם, בגדר דין בר מצרא אפשר לבאר ב' אופנים:

(א) זהו רק ענין של הנהגות ישרות וטובות. והיינו, שלא נחסר כלום בתוקף הקנין דהלוקח, ורק שחכמים חיבוהו להתנהג באופן של "ישר וטוב", ולכן מוכרח הוא לתת את השדה לבר מצרא (ועד"ז בשאר הדינים דבר מצרא).

(ב) החיוב של "ועשית הישר והטוב" פועל שתהיה להבר מצרא בעלות מסוימת בהשדה. ולכן, מה שהלוקח מחויב לתת השדה להבר מצרא, אין זה רק חיוב מצד הנהגה טובה כו', אלא משום שהשדה יש לה שייכות להבר מצרא, ובלשון הנימוקי יוסף²⁰ "כאילו יש לו קצת קנין בגופו של קרקע".

והחילוק בין ב' האופנים: להאופן הא', שדינא דבר מצרא זהו גדר של הנהגה טובה, נאמר ציווי זה (ד"ועשית הישר כו") להלוקח, שהוא צריך להתנהג באופן ישר וטוב, ולתת השדה להבר מצרא (אלא שאם אינו רוצה, ב"ד מכריחים אותו). אך להאופן הב', שזהו דין בקנין הקרקע, הנה הגם שהציווי "ועשית הישר והטוב" מתייחס להלוקח, הציווי (וקיומו בפועל) נוגע גם לבי"ד. דמצד "ועשית הישר והטוב" נתנו חכמים להבר מצרא קצת קנין בגוף השדה, ובמילא נחלש קנינו של הלוקח וצריך הוא להסתלק מן השדה.

ד. עפ"ז י"ל, שבענין זה נחלקו הראשונים, וכמודגש במיוחד בחילוקי דיעות דרש"י והרמב"ם:

בעזרה¹⁵, ובודאי לא לבגדי כהונה, שהם לצורך העבודה¹⁶, דהרי נשים פסולות לעבודה.

מבאר יסוד פלוגתתם מדין בר מצרא

ג. ונראה לבאר, שיסוד פלוגתתם הוא בגדר הענין ד"אוי לרשע אוי לשכינו", דאזלי בזה לשיטתייהו:

דנהא, אחד הענינים שמצינו בו ענין השייכות בין שכנים הוא בדין בר מצרא, דכשאחד קונה קרקע מחבירו, יכול הבר מצרא (שיש לו קרקע בשכינות לקרקע זו) לסלק הלוקח מן השדה ולקנותה לעצמו, דהתורה אמרה¹⁷ "ועשית הישר והטוב".

והנה, בפשטות, החיוב ד"ועשית הישר והטוב" הוא בעיקר על הלוקח, דמכיון שלגביו אין חילוק כ"כ בין שדה זו לבין שדה במקום אחר, ומשא"כ לגבי הבר מצרא. ובמילא זהו "ישר וטוב" שהבר מצרא יקנה את הקרקע¹⁸.

וכן משמע גם מדין הגמרא¹⁹ ש"זבין לעכו"ם לית בה משום דינא דבר מצרא כו' עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא". והיינו, ש"דינא דבר מצרא" חיובו הוא על הלוקח, ולכן אינו חל כאשר "זבין לעכו"ם".

הלויים: ואע"פ שמקבלת הדם ואילך מצות כהונה שעת הרוחק ה' זה.

15 ראה תמיד פ"ג מ"ה. מדות פ"ג מ"ה. רמב"ם הלי' ביה"ב פ"ה הי"ג.

וראה קדושין נב, ב ורש"י ותוס' שם ד"ה וכי אשה. ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ג. תוספתא ערכין פ"ב ה"א. שעה"מ על הרמב"ם שם פ"ז הי"ח. ועוד.

16 וסהמ"צ להרמב"ם מ"ע לג: בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם כו'.

17 ואתחנן ו, יח.

18 וכמפורש בכמה מקומות, וראה לקמן בהערות.

19 שם קח, ב. וראה לקמן בפנים.

20 ב"מ שם ד"ה והלכתא צריך למקנא מיניי. וראה לקמן

הערה 30.

שיקנה וכו", שזהו דבר שבעצם הוא טוב וישר כו'. וזה נעשה בכח מה שחכמים נתנו²⁷ להבר מצרא קצת קנין בגוף השדה.

ובזה מובן מה שברין ד"זבין לעכו"ם" אומר הרמב"ם²⁸ "המוכר לעכו"ם משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העכו"ם עד שינהוג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל", ד(א) הוא משמיט הטעם שנאמר בגמרא "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא"²⁹, (ב) הוא מוסיף (על לשון הגמרא) "עד שינהוג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל"³⁰ - והיינו מכיון שלשיתו דין בר מצרא אינו (רק) שהלוקח צריך להתנהג

דהנה, בטעם הדין דבר מצרא - מצד "ועשית הישר והטוב" - אומר רש"י²¹ "דבר שאי אתה נחסר כ"כ, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקים"²².

אבל הרמב"ם²³ מפרש "יש לחבירו שהוא בצד המצר שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו . . . ודבר זה משום שנאמר ועשית הישר והטוב אמרו חכמים הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק"²⁴.

והיינו, לדעת רש"י זוהי הנהגה טובה²⁵ המתייחסת לגמרי להלוקח - "דבר שאי אתה נחסר כו' ולא תטריח על בן המצר כו'". וכפי שרש"י מדגיש זאת בהמשך הסוגיא, בדין "זבין לעכו"ם עכו"ם לאו בר ועשית וכו'" - "ואין לנו לומר על דב"מ ועשית הישר והטוב אלא ללוקח כו' ללוקח נאמר משוך ירך ויקחנה זה".

אבל לדעת הרמב"ם, אין זו הנהגה טובה דהלוקח (לטובת הבר מצרא), אלא זהו הנהגה טובה בכלל, אמירת חכמים²⁶ שזהו טוב וישר (ומתחיל (ובעיקר) בנוגע לבן המצר): "יש לחבירו כו' אמרו חכמים וכו' טוב וישר הוא

(21) שם קח, א ד"ה ועשית.

(22) וברא"ש כ"מ שם סו"ס כ: אף בזה שייך הישר והטוב כי ימצא להחזיק במקום אחר.

(23) הלכות שכנים שם.

(24) עד"ז הוא לשון הטור שם, אבל: א) לא כתבו בתחילת דבריו כטעם על עצם דין דבר מצרא אלא כהקדמה "לפיכך אם יש שום הפסד למוכר כו'". (ב) בשינוי לשון קצת: דינא דבר מצרא תקנת חכמים הוא משום ועשית הטוב והישר הואיל והוא רוצה למכור כו'.

(25) וראה לשון הרא"ש (שם ס"י כג): וכיון שלא גילה ללוקח מיד שידע שהוא חפץ שיעשה עמו טובה ויניח לו השדה.

(26) ולהעיר מתשובות מיימוניות לספר קנין (ס"י טז): הרי הוא קרוב למ"ע.

(27) להעיר מביאור הרגזובי במחלוקת דר"ע ור"י (צפע"נ לירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. מהדו"ע ג, ט) אם המשפט עושה קנין או רק חיוב וראה צפע"נ עה"ת (עה"פ ועשית הישר והטוב) במחלוקת דר"ע ור"י ובהנסמן שם.

(28) שם פי"ב ה"ז.

(29) ומה שבגמרא קאמר "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב", יש לפרש לרמב"ם דמכיון דלעכו"ם אין שייך כל ענין המצות לא תקנו בזה בכלל דין בר מצרא.

(30) ואולי י"ל עוד נפק"מ: לדעת הרמב"ם חיוב "ועשית הישר והטוב" חל כשנעשה זה בר מיצר (וראה גם נמוק"י שבהערה 20) וא"כ זהו גם בנוגע להמוכר שהרי חסר גם בבעלות המוכר (אף שדין בר מצרא דועשית הישר והטוב לא הטילו חכמים על המוכר). וכן משמע קצת מ"ש בהנוגע להמוכר לעכו"ם ולא כמ"ש בגמרא (וכבפנים). וראה דבריו שם ריש פי"ד (טוש"ע שם סעיף לא).

משא"כ אם זהו רק דין של הנהגה טובה דלוקח הרי זה נעשה רק כאשר כבר קנאה לוקח, ואין שייכות להמוכר כמפורש בפרש"י שם ד"ה עכו"ם לאו בר כו'. וראה רא"ש שם סוף סכ"ד "אלא שתקנת חכמים היא משום הישר והטוב והתקנה אינו אלא כשנתחזק בה כבר הלוקח ובאה לרשותו", וכן הביא שם (ס"י כח) מ"ש בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב" (וראה לעיל הערה 22, 25 דעת הרא"ש). וראה בהערה הבאה.

וראה לקו"ש ח"י ע' ע' 29 הערה 11 שעל המוכר יש האיסור דלפני עור.

וע"פ הנ"ל י"ל, ששתי ההסברות בדין דבר מצרא הם גדר כללי, והוא - אם ענין השכינות פועל שייכות פנימית בין השכנים, דזה פועל שינוי בעצם השכן (ובנדו"ד - קנין בהשדה), או שהשכינות היא שייכות רק באופן חיצוני (בנדו"ד - חיוב ההנהגה דהאדם).

ועפ"ז י"ל, דזהו היסוד לפלוגתת רש"י והרמב"ם כאן, בהקנס דמשמרת בילגה³²:

לדעת רש"י, קונסים את המשמרה (מטעם ה"שכינות" - "אוי לרשע אוי לשכנו"), רק בדברים כאלו שיש להם שייכות להשכן הרשע - להנערה (מרים - מכיון שגם היא יכולה לעשות דברים אלו)³³ ובמילא מודגש בהעונש

באופן של ישר וטוב³¹, אלא זהו דין כללי (כנ"ל).

מבאר דפליגי הכא לשיטתייהו בגדר דפעולת השכינות

ה. והנה, כבר דובר פעמים רבות שישנם כמה ענינים והלכות בתורה, שהגם שבהשקפה ראשונה הם סוגיות וענינים שונים שאין ביניהם כל שייכות, הנה מכיון שזוהי תורה אחת, אפשר ע"י העמקה כדבעי למצוא נקודה משותפת ביניהם, או למצוא שהם בנויים על אותו היסוד, וכפי שמצינו בספרים של כמה גדולי ישראל ובמיוחד אצל הגאון הראגאטשאווער.

(32) ראה במקורי הדברים - לקוטי שיחות חלק יט עמ' 57 שמבאר ע"פ יסוד זה גם מחלוקת הפוסקים בענין תוספת שבת (שכינות בזמן), אם אפשר לקיים מצות קידוש ואכילת שבת בזמן זה. עיי"ש. (וראה שם עמ' 62 הערה 48).

(33) ולפ"ז צ"ל שהקנס ש"חולקת בדרום" הוא לא בשביל חלוקת לחם הפנים שנאכלים רק לזכרי כהונה (תוספתא זבחים פ"ז, 2), כ"א בעיקר בשביל שאר דברים הנחלקים שם*, וכגון עורות המוספין**, ועוד. ראה סוכה שם, ב. פרש"י שם

(* דלכאורה חלוקת כל הענינים דיום השבת היתה במקום אחד וראה לעיל הערה 4 ובשוה"ג הב' שם.

ולכאורה גם חלוקת משמרת בלגה בימי הסוכות שעל סדר המשמרות (משנה סוכה נה, ריש ע"ב) היתה בדרום, דזיל בתר טעמא.

רצ"ע וחיפוש האם גם החלוקה דמשמרת בלגה בימות החול דמשמרתה (שבזה גם השייך לנשים) היתה בדרום (דמלשון המשנה "לעולם חולקת בדרום" אפשר לפרש גם במובנו הכי כולל - כל החלוקות דמשמרת בלגה).

ובכל אופן צ"ע בנוגע להחלוקה דקרבתנות הרגלים ד"בל המשמרת שוות" (משנה סוכה נה, ב) - האם גם בזה כהן ממשמרה דבלגה הבא לעבוד חולק בדרום (וגם זה נכלל ב"לעולם חולקת בדרום"), או אולי כיון שבזה הא ד"בל המשמרות שוות" אינו מפני שעתה זמנה של משמרת דבלגה, כ"א מפני עבודתו הדיחיד - חולק בשאר המשמרות.

(**) אבל ראה לעיל שוה"ג הב' להערה 4, דלכאורה חלוקת עורות המוספין והתמידין היתה בלילה.

(31) ועפ"ז יש לבאר כמה שינויים בין פרש"י ורמב"ם בפ"י המשך הסוגיא שם, ולדוגמא: א) בגמרא שם (קח רע"ב) "מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מצרא". ובפרש"י ד"ה לית "לא תקנו חכמים ללוקח להסתלק לעשות הישר והטוב לבעל המצר שהוא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר כו". וברמב"ם (פ"ב ה"ו) "אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא והאחרת קנה כאחד. דרש"י מדיגש צד ההפסד רעה למוכר" (ועד"ז הוא ברא"ש שם סכ"ז), והרמב"ם מדיגש (הדין) הקנין שבזה והבר מיצר. וראה לח"מ שם פ"ג ה"ח.

ב) שם בגמרא "לאשה וליתמי כו" לית בה משום דינא דבר מצרא", ובפרש"י שם: "מכר לאשה לא מסלקין לה דלא אורח ארעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבא לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להרחיקה מעליו וכן יתמי", וברמב"ם (שם ה"ג ו"ד): המוכר ליתומים קטנים אין בו דין בעל המצר הטוב והישר שעושיין חסד עם אלו יתר מבעל המצר. וכן המוכר לאשה. חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה". דלרש"י מספיק השלילה "אין לנו לומר כו" להרחיקה מעליו", ולהרמב"ם צריך טעם חיובי (ובהקנין) שידחה לדין בר מצרא. וראה מלחמות ה' ב"מ שם.

גם יש לבאר עפ"ז מש"כ הרא"ש (שם ר"ט כג) "אין ליפות כח המצרן כ"כ כו" (המשך הלשון נעתק לעיל הערה 25). ועוד.

והבזיון הזה בא בסיבת הנערה. אבל לדעת הרמב"ם, הקנס הוא גם בענינים של "רשע" (הנערה)³⁴ אין בהם כל שייכות³⁵. מהרשע.

אבל לשיטת הרמב"ם, שענין השכינות פועל שינוי בתוכן, הנה ה"אוי לשכינו" אינו רק בנוגע לענין חיצוני (עונש השכן), אלא גם בנוגע לרשעות שהשכינות פועלת על מהות השכן,

[וי"ל שקאי בזה לשיטתו בהל' דעות³⁷: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו כו" וכפי שמאריך בזה שם] -

ובמילא מוכן, שגם העונש והבזיון אינו מוגבל בענינים המדויגים שהם רק כמסובב מהרשע (הנערה)³⁸, היות והעונש הוא מצד הרשעות שהשכן גופא³⁹.

36) ואף שמפשוטות לשון הגמרא "ומשום אבוח ואימי קנסינן לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו" משמע לכאורה ד"אוי לרשע כו" הוא לא מצד הנערה אלא מצד אבוח ואימי" (דשותא דינוקא... או דאבוח כו'), הרי: א) קאמר בגמרא לפני" או דאבוח או דאימי, ודברים אלה אינם שייכים לאימי. ב) ועיקר: מזה שבנוגע לקנס האב "אמר אביי אין כדאמרי אינשי כו". משא"כ בהנוגע לקנס המשמרה לא קאמר "אין" משמע שהקנס למשמרה בא לא (רק) מצד אבוח ואימי אלא מצד הנערה שעלי" אמרו "אוי לרשע כו". וכן מוכח מפרש"י לפני" ד"ה סתמו חלונה: ולקמן פריך ומשום ידיה קנסינן לכולה משמרה וראה דק"ס שהובאה גירסא "משום הכי קנסינן". אבל ראה סוף המסכתא. יד דוד כאן.

37) רפ"ו.

38) ודבריו מפורש רק ע"ד הנערה ולא באבוח ואימי. ומסיים: וגזרו חכמי אותו הדור על כל המשמרה* שיצאה מתוכה תרבות רעה זו כו'.

39) ועפ"ז מובנים השינויים דפרש"י והרמב"ם בתוכן

והבזיון הזה בא בסיבת הנערה. אבל לדעת הרמב"ם, הקנס הוא גם בענינים של "רשע" (הנערה)³⁴ אין בהם כל שייכות³⁵.

וזה קשור עם כללות הגדר דשכינות - אם השכינות פועלת שייכות פנימית ושינוי, עד שזה נעשה התוכן דהשכן, או שהשייכות היא רק חיצונית.

ולשיטתייהו אזלי: לשיטת רש"י, דהשייכות דהשכינות היא רק באופן חיצוני, ואין זה פועל במהות ה"שכן", לכן לומד הוא שגם העונש

ד"ה ובמוספין. דהא דאתותב ר"י בגמרא הוא רק בזה ששתי משמרות חולקין, אבל לא בהנוגע לזה שהמשמרה "חולקין ביניהם" (כל" רש"י במשנה ד"ה הנכנסים). וראה בפ"ח בגמרא: ונתברר כי המוספין של משמרה היוצא הן בלבד.

ולחעיר שבברייתא שבגמרא "מעשה במרים בת בלגה" מסיים: "וכשמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה" (ולא הובא זה ש"חולקת בדרום" כ"א בסימומו "אע"פ ששכנו כו").

34) אבל זה שכתב שחולקת בדרום בלחם הפנים (שאסור לנשים) דוקא כמפורש בדבריו - הוא כבמאור לעיל שוה"ג הא' להערה 4.

ומ"מ הרי ה' הקנס גם בחלוקת לחה"פ שאינה שייכת לנשים.

35) ומודגשת ביותר שיטתו, בזה שפירש "טבעתה קבועה" בנוגע להפשט הבהמה, ואילו במשנה (מדות שם) נאמר מפורש הטבעות "שעליהן שוחטין", וכ"פ הרמב"ם עצמו בפיה"מ מדות שם וברפ"ד דתמיד. סוף מע"ש (אלא שהוא כ' שאוסרין בהם רגלי הנשחט ויוכלו לשוחטו, וע"ד פ"ה הר"ח כאן). ובהל' ביה"ב שם ה"ד. משא"כ הפשט הבהמה ה' ב"אונקליות של ברזל" - משנה תמיד ומדות שם ובפיה"מ שם. משנה פסחים סד, א (ובפיה"מ שם).

וגם בנוגע לחלונות הרי מפרש לא כמפורש בירושלמי כאן (כנ"ל הערה 11). ולחעיר שבפיה"מ כאן כ' "היו שם כד* חלונות" ובפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ח "ששה ותשעים". וראה כ"מ שם.

(* ביד דוד כאן כ' ד"טס ברמב"ם וצ"ל כבהל' כלי המקדש שם. אבל לחעיר שכ"ה בתוספתא כאן (פ"ד, יב) אבל ל"ג למה הם משמשות.

(* כ"ה בתרגום קאפח, וכ"כ במאירי, אבל בתרגום שלפנינו: כל המשפחה.

הצדיק, אלא יתירה מזו - "פרי מעלליהם יאכלו", דבהשכנים גופא נעשה שינוי עד שמעללי הצדיק נעשים גם "מעלליהם". [אלא שבכ"ז "אמרו צדיק כי טוב", כי זהו בסיבת שכינותם להצדיק, שלמדו ממנו הנהגתו⁴¹].

ובמילא מובן, שלשיטת רש"י שענין השכינות אינו פועל במהות השכן גופא (כנ"ל)⁴², אלא זוהי רק שייכות חיצונית, אין מקום להביא ראייה מהפסוק "אמרו צדיק כי טוב וגו'".

ולכן מבאר רש"י שהטעם לכך ש"טוב לצדיק טוב לשכינו" הוא מצד הכלל ד"מדה טובה מרובה" - דאם מצינו בצד הלא טוב דמשום השכינות החיצונית להרשע "אוי לשכינו", אזי כש"כ שהשכינות להצדיק פועלת הענין ד"טוב לצדיק) טוב לשכינו"⁴³.

עפ"ז מבאר גירסת רש"י בהגמרא

1. עפ"ז מובן החילוק אי גורסים "שנאמר אמרו צדיק כי טוב גו'" כראיה לכך ש"טוב לצדיק טוב לשכינו" או שלומדים זאת מסברא (כנ"ל):

דהנה, הראיה מהפסוק "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" היא בפשטות⁴⁰ מכך שהכתוב פותח בלשון יחיד - "אמרו צדיק כי טוב", ומסיים בלשון רבים - "כי פרי מעלליהם יאכלו", דמכך מוכח שגם אחרים, השכנים של הצדיק, יאכלו יחד עם הצדיק מ"פרי וכו'".

אך לכאורה היה צ"ל כתוב "כי פרי מעלליו יאכלו", דהרי האחרים אוכלים את פירות "מעלליו" הצדיק? אלא, שזוהי גופא כוונת הראיה דהגמרא, דמצד ענין השכינות הנה לא רק שהשכנים מקבלים שכר בסיבת הנהגת

42) ומוזה שעל השאלה "ומשום אבוא ואימי קנסינן לכולה משמרה - אמר אביי אוי לרשע" ולא "אינן" כבקנס האב (כדלעיל הערה 36) מוכח, שלא קנסינן להמשמרה עצמה כ"א מסובב זה מעונש הנערה כו'.

43) וראה לקוטי שיחות חלק לג עמ' 10 ואילך, שמבאר בארוכה דישונו אופן עמוק יותר בדרגת השכינות, ועפ"ז מבאר ג' השיטות שמצינו בתו"ל בהפירושו ד"אוי לרשע ואוי לשכנו" בפרשתנו.

הקנס: בפרש"י במשנה ד"ה וטבעתה כ' דהקנס הוא "כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה". וברמב"ם "ולא הניחו לה סימן שיוורה עלי' שעבודה שלה" ולהעיר מירושלמי כאן "ויעקרו אותה ממקומה כו'". וראה לשון המאירי. וראה לקו"ש חלק י"ט עמ' 64 (סי"ב).

40) עיין יעקב לע"י.

41) להעיר מפרש"י במדבר ג, לח.

פנינים

”אלה תולדות אהרן ומשה גוי”

(במדבר ג, א)

הנה, במפרשים הקשו במה שבאה פרשה זו ד”תולדות אהרן ומשה” בין הסיפור דמנין בני, לענין הלויים ומנינם, דלכאורה מאי קמ”ל בזה. ובפרט שאין זה שייך כלל להענין כאן. ותמוה מה שדוקא רש”י (ראש הפשטנים), לא טרח לבאר דבר זה.

ויש לומר בזה, דרש”י לא טרח לפרש זה כאן מפני שסמך על דבריו לפני”ז:

דהנה, עה”פ “אך את מטה לוי לא תפקוד” (א, מט) פירש רש”י: “כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו”. ומובן, שאהרן ובניו, שהם בדרגא יותר עליונה מ”לגיון של מלך” (כיון שנכנסים לקודש הקדשים), צריכים להיות נמנים לבדם. ולכן קודם המנין דשבט לוי, מספר הכתוב אודות “תולדות אהרן ומשה”, להודיע שהם מובדלים בפ”ע.

והטעם לזה מבואר בפסוקים לאח”ז (ד–ג) “אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים . . ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם (בחייו. רש”י):” דמזה מבואר, שבני אהרן היו “כהנים משוחים”, (היינו כהנים גדולים), גם בחיי אהרן (דהרי משיחה (“הכהנים המשוחים”) מעלה את הכהן לדרגת משוח מלחמה וכהן גדול). ולכן גם הם נכללים בהדרגא היותר עליונה ד”לגיון של מלך”.

ועפ”ז מבואר ג”כ מה שלא חשב כאן את בני משה, דהיינו מפני שהכתוב כאן מדבר רק ב”תולדות אהרן ומשה” שהיו בדרגת “הכהנים המשוחים” (שהם מובדלים בדרגתם העליונה), משא”כ בני משה, (וכן פנחס בן אלעזר, שכן “לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי” (רש”י פנחס כה, יג)).

(ע”פ לקוטי שיחות חלק יג עמ’ 9)

”וישמרו . . ואת משמרת בני ישראל”

(במדבר ג, ח)

”ואת משמרת בני ישראל - שכולן היו זקוקין לצרכי המקדש

אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם”

(רש”י)

מפירוש רש”י זה יש ללמוד הוראה נפלאה בעבודת ה’:

דהנה, כתב הרמב”ם (סוף הלכות שמיטה וויובל) **”לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבו רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה’ לשרתו ולעובדו וכו’ הרי זה נתקדש קודש קדשים וכו’”**.

והנה, אפשר שיעלה בדעת האדם, שמכיון שעדיין לא הגיע לדרגה זו ש”נדבה רוחו אותו והבינו מדעו”, אינו בכלל מי שיכול להתקדש ולהיות בבחינת **”לוי”** בעבודת השם.

הנה על זה באה ההוראה מפירוש”י דילן (המפרש פשוטו של מקרא גם עבור ה”בן חמש למקרא”, ובמילא גם למי שעומד בדרגת **”בן חמש”** בעבודת השם), **”שכולן היו זקוקין לצרכי המקדש אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם”**, והרי, **”מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו (השלוחים) מצי עבדי”** (קדושין כג, ב), **”לכן בודאי שכאו”א (”כולן”) שייך לעבודת הלויים”** **”להיבדל לעמוד לפני ה’ לשרתו ולעובדו”**, ולמלא שליחותו בעלמא דין לעשות לו ית’ דירה בתחתונים (תנחומא נשא, טז).

(ע”פ לקוטי שיחות חלק חי עמ’ 15)

”שאו את ראש כל עדת בני ישראל . . כל יוצא צבא בישראל”

(במדבר א, ב-ג)

יש לדייק מה שנאמר כאן הציווי **”שאו את ראש”**, ולא נאמר בפירוש למנות את בני” ומצינו עוד ענין המודגש כמה פעמים, שהמנין צריך להיות דוקא **”כל יוצא צבא”**.

ויש לבאר בזה ע”ד הדרוש, דבשעה שמונים את בני” (בתור **”יוצא צבא”**), הנה כל יחיד, באיזה מצב שלא יהיה, מכיון שהוא חלק מה”צבא” של הקב”ה, הוא מתרומם ומתעלה (**”שאו את ראש”**).

(ע”פ לקוטי שיחות חלק יח עמ’ 425)

דרכי החסידות

מלוקט מכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ מליובאוויטש נ"ע

"ההתוועדות מרככת את העור הגס ומכבסת את הזוהמה"

"האמבטי הראשונה להסיר את הרפש והטיט המוסרי, היא התוועדות החסידים –
המרככת את העור הגס ומכבסת את הזוהמה של הנשמה..."

ההתוועדות מביאה מהכוח אל הפועל

לא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר, ובכדי להביא את ההפנה מהכוח אל הפועל הנה בזה
יש כמה וכמה דרכים בדרכי נועם תורת החסידות, ואחד מהם הוא ההתוועדות – פארבריינגען
– בזכרונות ימי קדם, דערמאנען דעם היימישען קינדער לעבען, די הויז פיהרונג, די עלטערן, די
מלמדים, די חברים, דעם בית המדרש.
ובפועל ראינו שזה פועל הרבה.

(אגרות קודש ח"ה עמ' קח)

"עצה יעוצה"

אתפלא על ריחוקו ולא אדע סיבתו, פעמים רבות חשבתי אדותו וגם ש[א]לתי עליו ואם
נתעממה גחלת החסידות הנה העצה היעוצה היא התוועדות רעים וקביעות לימוד דא"ח ואז הנה
האש שבתוך הגחלת תוציא לאור אהבה וידידות רעים בחיים של חיבת התורה ואהבת ישראל.

(אגרות קודש ח"ה עמ' רצט)

היכן לערוך את ההתוועדויות?

בדבר שאלתו ע"כ מקום התוועדות כי יש מעלה בהתוועדות במעון פרטי ויש מעלה בהתוועדות

בביהכנ"ס, הנה הסדר בזה צ"ל שהתוועדות דסעודה שלישיית ושבת מברכים ויומי דפגרא בראשי חדשים ומועדי אנ"ש יחיו צריכים להתקיים בביהכנ"ס והתוועדות דמלוה מלכה צריכים להתקיים אצל אנ"ש שי' בבתייהם הפרטי'.

(אגרות קודש ח"ה עמ' שלג)

"שמושה של תורה"

ואמיתית שימושה של תורה הוא התוועדות חסידותי – א חסידישער פארבריינגען – כי בהתועדות זו – כשהיא כמו שנהגו זקני החסידים בכל דור – הנה מספרים ספורי צדיקים וחסידים עם המוסר השכל שבהם ומבארים ומסבירים מה שצריכים להתלמד מהם, ומתעוררים בהתעוררות המתאמת לפי תכן הסיפורים ובמדה ידועה בא אל הפועל בסור מרע ועשה טוב. ומהאי טעמא הנה חבבו העוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' נשיאי חב"ד והצדיקים המפורסמים נשיאי החסידות הכללית, זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, את התוועדות החסידים וספורי מעשיות.

(אגרות קודש ח"ו עמ' עה)

ההתוועדות מקיימת את התורה

האמבטי הראשונה להסיר את הרפש והטיט המוסרי, היא התוועדות החסידים – א חסידישער פראבריינגען – המרככת את העור הגס ומכבסה את הזוהמה של הנשמה, והיא היא שימושה של תורה המקיימת את התורה ומטהרת את לימודה היינו לזכור תמיד את נותן התורה ית' ויתעלה.

חיזוק בעבודת התפילה

חז"ל אמרו דהכל צריכים חיזוק, אשר כן הוא גם בעבודת ה', דבין עובדי ה' במוחם ובין עובדי ה' בלבם צריכים חיזוק, והחיזוק בעבודת התפלה הוא התועדות חסידותי בספורי צדיקים וחזרת פתגמיהם, ספורי החסידים נסיונותיהם בארחות חייהם, מנגינתם, ריקודיהם ועליצותם.

(אגרות קודש ח"ו עמ' שלב)

